

תצוה

אז מה
אם ראית

ועשית ציץ זהב טהור ופיתחת עליו פתוחי חותם
קודש לה' (תצוה כח, לו)

אוצר החכמה

בפרשת תצווה התורה מצווה על עשיית שמונת הבגדים של הכהן הגדול, והיא מפרטת באריכות רבה את אופן העשייה של כל אחד מהם.

כאשר היא מפרטת את פרטי אופן עשיית ה"ציץ", היא כותבת: "ופיתחת עליו פיתוחי חותם קודש לה'", על ציץ-הזהב יש לחקוק ולפתח את המילים "קודש לה'".

למרות שהמשמעות השטחית היא, שיש לכתוב את המילים "קודש לה'" - בשורה אחת בזו אחר זו, ראשית את המילה "קודש" ולאחריה את המילה "לה'", אולם יש בדבר מחלוקת בין חכמי הגמרא.

בשל העובדה שעל הציץ חקוק שמו המפורש של הקב"ה - המילה "לה'", אין זה ראוי ששם קדוש זה יחקק רק כמילה שניה, לאחר המילה "קודש", שמו המפורש של הקב"ה - הוא קודם לכל.

משום כך אומרים חכמי הגמרא² שהתיבות "קודש לה'" צריכות להיחקק בשתי שורות, בשורה העליונה נחקק שם המפורש, ואילו בשורה התחתונה נחקק "קודש לה'", ובלשונו של רש"י במסכת שבת: 'השם' שלם - בשיטה עליונה, ו'קודש למ"ד' - בשיטה תחתונה.

1. שמות כח, לו

2. שבת סג

לעומת דעה זו, דעתו של רבי אליעזר בר רבי יוסי היא, שהמילים קודש לה' הופיעו בשורה אחת, כפי שמשמע מפשטות הפסוק.

רבי אליעזר בר רבי יוסי אף מביא הוכחה לדבריו, עדות ראיה שלו, הוא עצמו ראה את הציץ, וכפי שהוא מספר: "אני ראיתיו בעיר רומי, וכתוב עליו "קודש לה", בשיטה אחת".

היה מאורע, שרבי שמעון בר יוחאי הלך יחד עם רבי אליעזר בר רבי יוסי, אל הקיסר ברומי כדי לבטל גזרות שהמלכות גזרה על עם ישראל. לעזרתם הגיע שד בשם 'בן תמליון', הוא נכנס בביתו של הקיסר והיא השתגעה. כאשר רבי שמעון ורבי אליעזר הגיעו לארמונו של הקיסר, רבי שמעון הוציא את השד מגופה של הבת, ובשכר זה אמר להם הקיסר שהם יכולים להיכנס לבית הגנזים ולקחת משם מה שהם רוצים, רבי שמעון ורבי אליעזר נכנסו לבית הגנזים, הם ראו שם את צו הגזירה וקרעו אותו לגזרים³.

בהזדמנות זו שרבי אליעזר בר רבי יוסי היה בבית הגנזים של מלכות רומי, הוא ראה שם את פרוכת קודש-הקדשים וכן גם את הציץ, והוא ראה שהמילים "קודש לה" כתובים עליו "בשיטה אחת".

אך למרות עדות הראיה הזו של רבי אליעזר, פוסק הרמב"ם⁴: "וכותב עליו בשני שיטין". מבלי להתחשב בדעתו ובעדותו הברורה של רבי אליעזר, חכמי הגמרא לא חזרו בהם מדעתם שיש לכתוב זאת בשתי שורות, ובהתאם לדעתם כך נקבעה ההלכה. כותב על כך 'המאירי', למרות שמגדולי החכמים העידו "אני ראיתיו ברומי וכתוב עליו בשיטה אחת" - בכל זאת "לא הכחישו את הידוע אצלם, אף בעדות ראיה".

המסורת המקובלת בידי חכמים, "הידוע אצלם", שהציץ נכתב בשתי שורות - חזקה יותר מעדות הראיה של רבי אליעזר.

דבר זה דורש ביאור, כיצד מתעלמים מעדות ראיה של התנא, אחד מגדולי חכמי ישראל, ולמרות ההוכחה החותכת שבידו - חכמי הגמרא נשארים בדעתם, וההלכה נקבעת שלא כפי עדות הראיה.

3. מעילה יז

4. 'משנה תורה', ספר עבודה, הלכות כלי המקדש פרק ט

בדומה לציץ, בה עומדות זו מול זו, מסורת החכמים מול עדות הראיה של רבי אליעזר, אנו מוצאים דבר דומה גם ביחס לצורת קני מנורת המקדש.

מתד יש לנו את מסורת חכמי ישראל, דבריו של רש"י בפירושו על התורה, הכותב שקני המנורה הינם "באלכסון נמשכים ועולים"⁵, שפירושו הוא, שקני המנורה עלו בזווית אלכסונית ישרה מגוף המנורה, וכך גם משמעותה של המילה "קנה" בתורה שבכתב ובתורה שבעל-פה, הקנה הוא צמח ישר הצומח על שפת היאור.

כך גם הרמב"ם צייר בכתב ידו את המנורה, כשקני המנורה נמשכים ועולים באלכסון מגוף המנורה, ובנו רבי אברהם מעיד שהעובדה שאביו צייר את המנורה באופן כזה, "ביושר ולא בעיגול", הרי זה בכוונה תחילה.

מאידך במנורה המפורסמת בשער טיטוס, שהיא "עדות ראיה" מביזת המקדש של האמן שחרט את צורתה על גבי השער, שם קני המנורה אינם אלכסוניים, אלא הם עולים בחצי-קשת.

הסיבה שרש"י והרמב"ם החלטיים בדעתם ובמסורת שבידם שקני המנורה היו ישרים, למרות מנורת שער טיטוס היא - כי מנורת שער טיטוס אינה מנורת המקדש בה הדליקו את הנרות, כפי שגם פרטים נוספים שיש במנורה זו אינם תואמים את תיאור התורה על מנורת המקדש, עד כדי כך שעל מנורה זו מצויר נחש, וכן גם צורת דרקון, צורה שלדברי הגמרא⁶ היא צורת עבודה-זרה.

מנורה זו של שער טיטוס היא מנורה אחרת, שהיו בה כמה פרטים שהיו תואמים למנורת המקדש, וזו אינה המנורה המקורית. כנראה בשל חשיבותה של מנורת המקדש, היו כאלו שחיקו אותה בפרטים מסוימים, ובפרט אלו שעבדו עבודה זרה חיקו גם הם באופן חלקי את מנורת המקדש - ואחת המנורות הללו, היא זו החקוקה על שער טיטוס.

כך ש"עדות הראיה" של האמן שחקק את שער טיטוס, אין לה כל משמעות מול המסורת האמיתית.

בדומה למנורה, כך גם בנוגע לציץ. למרות עדות הראיה של רבי אליעזר בר רבי יוסי

5. שמות כה, לב

6. עבודה זרה מב

- עדיין אין כל הוכחה חותכת וחד משמעית, שציץ זה שהוא ראה, אכן הכהן הגדול נשא אותו על מצחו בעבודת בית המקדש.

ייתכן וציץ זה הינו תכשיט שמישהו עשה עם דמיון מסוים לציץ המקורי, וציץ זה הונח בבית המקדש, אולי במטרה להציל את ציץ הזהב האמיתי מליפול בידי הרומאים, ומשם נבזז ציץ-חיקוי זה עם שאר כלי המקדש והגיע לרומי.

כך שכאשר עומדות זו מול זו, המסורת המקובלת בידי חכמי ישראל שהציץ נכתב בשתי שורות, מול עדות ראייה של ציץ מסויים, אזי ברור אצל חכמי ישראל שהמציאות היתה כפי המקובל אצלם במסורת, ומה שרבי אליעזר ראה - לא היה זה הציץ המקורי של הכהן הגדול. חד וחלק.

רבי אליעזר עצמו, לא היתה בידי המסורת שחבריו קיבלו, כך שהוא לא מחויב להסיק שבין כלי המקדש המקוריים התגלגל גם ציץ מזויף, ולכן הוא גרס שהציץ כתוב "בשיטה אחת" כפי שהוא ראה במו עיניו.

אך חכמי ישראל, בהיות והיתה מקובלת בידם המסורת - אזי "לא הכחישו את הידוע אצלם, אף בעדות ראייה". כי אין כל ספק באשר לאמיתתה של ה"קבלה" שבידם, ואילו עדות הראייה - היא מוטלת בספק, האם אכן זה היה הציץ בו השתמש הכהן הגדול.

בזמנים האחרונים מתגלות גניזות שונות של חלקי התנ"ך, ושם ישנם שינויים מהמסורת המקובלת בידינו בנוגע לאותיות חסרות ויתרות וכדומה. יש הרוצים להסיק מכך, שגניזות אלו, הם עדות שהנוסח המקובל אצלנו השתבש במהלך השנים, ואילו הגניזות הללו הינם הוכחה מדורות קודמים לנוסח שונה.

יש לדעת שלמרות "עדות הראייה" הזו - לא ניתן לדעת ולקבוע מי כתב את הגניזות הללו, האם הם נכתבו בידי חכמי ישראל, או שמא בידי אנשים שאינם ברי-סמכא. יתרה מזו - ייתכן והעובדה שהמגילות הללו נגנזו, הינם בדיוק מסיבה זו, בגלל שהם נכתבו לא כפי מסורת ישראל המקובלת.

המסורת שבידינו - נמסרה אלינו איש מפי איש, מדור לדור, עד למשה רבינו, והיא היא האמיתית.

(לקוטי שיחות חלק כו)